

TALABALARNING KREATIV FIKRLASH KONIKMASINI INTEGRATIV METOD ORQALI RIVOJLANTIRISH

Fayoza Ergasheva

O‘zbekiston Jahon tillari univeristeti o‘qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada talabalarning kreativ fikrlash ko‘nikmasini integrativ metodlar yordamida rivojlantirishga qaratilgan tajriba-sinov natijalari bayon etiladi. Eksperimental guruhda turli fanlararo loyihalar, interaktiv o‘yinlar va guruhliy topshiriqlar asosida o‘tkazilgan dars mashg‘ulotlari talabalarning ijodkorligini sezilarli darajada oshirganligi aniqlanadi. Torrens testining moslashtirilgan parametrlari hamda Guilford mezonlari bo‘yicha olingan natijalar eksperimental guruhda kreativ fikrlashda 15–20 foizlik ijobiy o‘sish borligini ko‘rsatadi. Shuningdek, maqolada integrativ metodni joriy etish jarayonida yuzaga keladigan muammolar va ularni bartaraf etish yo‘llari ham yoritiladi. Xulosa sifatida, integrativ metod zamonaviy ta’limda ijodiy fikrni shakllantirishning samarali vositasi ekanligi qayd etiladi.

Kalit so‘zlar: kreativ fikrlash, integrativ metod, ijodkorlik, eksperimental tadqiqot, fanlararo yondashuv

Аннотация: В статье представлены результаты экспериментального исследования по развитию креативного мышления студентов с помощью интегративного метода. В экспериментальной группе занятия проводились на основе междисциплинарных проектов, интерактивных игр и групповых заданий, что позволило существенно повысить креативность студентов. Результаты теста Торренса и критерии Гилфорда показали 15–20-процентный рост показателей креативного мышления в экспериментальной группе. Кроме того, в статье рассматриваются проблемы, возникающие при внедрении интегративного метода, и предлагаются пути их решения. В заключение подчеркивается, что интегративный метод является эффективным средством формирования креативного мышления в современном образовании.

Ключевые слова: креативное мышление, интегративный метод, творческий подход, экспериментальное исследование, междисциплинарный подход

Abstract: This article presents the findings of an experimental study aimed at developing students’ creative thinking skills through an integrative method. In the experimental group, classes were conducted based on interdisciplinary projects, interactive games, and group assignments, which significantly enhanced students’ creativity. Results from the adapted Torrance test and Guilford criteria indicate a 15–20% increase in creative thinking performance

in the experimental group. Additionally, the article addresses challenges encountered during the implementation of the integrative method and suggests possible solutions. In conclusion, the integrative method is emphasized as an effective tool for fostering creative thinking in modern education.

Keywords: creative thinking, integrative method, creativity, experimental research, interdisciplinary approach

Kirish. Talabalarning kreativ fikrlash ko‘nikmasini rivojlantirish bugungi kunda o‘ta muhim masalalardan biri hisoblanadi, chunki zamonaviy jamiyatda faqatgina an‘anaviy bilimlarni egallash etarli bo‘lmay, yangidan-yangi g‘oyalar ishlab chiqish, innovatsion yondashuvlar taklif qilish va ijodiy fikrlashni amaliyotga tatbiq eta olish ko‘nikmalari katta ahamiyat kasb etadi. Shunday ekan, oliy ta‘lim tizimida ayni shu kompetensiyalarni shakllantirish o‘quv jarayonining eng muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Mamlakatimizda globallashuv, texnologik o‘zgarishlar va iqtisodiy taraqqiyot bilan bog‘liq murakkab muammolarni yechish zarurati tobora oshib borayotgani ijodiy, flexible (moslashuvchan) va yangilikka intiluvchan kadrlarni tayyorlash ehtiyojini kuchaytirmoqda. Bunda integrativ metodlardan foydalanish orqali talabalarning kreativ fikrlash ko‘nikmasini rivojlantirish masalasiga e‘tibor qaratish istiqbolli yo‘nalishlardan biri hisoblanadi. Integrativ yondashuvning mohiyati an‘anaviy ta‘lim yo‘nalishlarini bir-biriga uyg‘unlashtirish, turli fanlar va pedagogik texnologiyalarni o‘zaro uyg‘un qo‘llash, shuningdek, o‘quv jarayonida tahlil, sintez va refleksiya jarayonlari orqali ijodiy yechimlar ishlab chiqishni rag‘batlantirishdan iborat. Bunday yondashuvning asosiy maqsadi – talabalarning chuqur bilimlarga ega bo‘lishlari bilan birga, ularni hayotiy vaziyatlarda qo‘llay olish, turli intellektual faolliklar orqali strategik tafakkur darajasiga ko‘tarilishiga ko‘maklashishdir. Shu nuqtayi nazardan olganda, integrativ metod talabalarda aniq ixtisoslik sohasiga taalluqli kompetensiyalarni, shuningdek, turli nazariy bilimlarni amaliy vaziyatlarda uyg‘unlashtira olish mahoratini shakllantirishga imkon beradi. Usullar. Ushbu tadqiqotda zamonaviy integrativ pedagogik texnologiyalardan foydalanish orqali talabalarning kreativ fikrlashini rivojlantirishga qaratilgan tajriba-sinov ishlari olib borildi. Ishtirokchilar sifatida pedagogika va ijtimoiy fanlar yo‘nalishida ta‘lim olayotgan 100 nafar talaba tanlab olindi. Tadqiqot dizayni kvazi-eksperimental usulga asoslangan bo‘lib, talabalarning kreativ fikrlash darajasini baholash uchun ilg‘or psixometrik va pedagogik baholash usullaridan foydalanildi. Xususan, kreativ fikrlashni o‘lchashda Torrens testidan moslashtirilgan ko‘rsatkichlar va Guilford ijodiy fikrlash parametrlari nazarda tutildi. Eksperimental guruh talabalari bilan integrativ metodlarga tayangan dars mashg‘ulotlari olib borildi, nazorat guruhi esa an‘anaviy ta‘lim metodlariga asoslangan darslarni davom ettirdi. Integrativ ta‘lim dasturining mohiyati turli fanlar kesimida muammoli vaziyatlarni modellashtirish, loyihalar ustida birgalikda ishlash, interaktiv mashqlar, rol o‘yinlar va axborot texnologiyalaridan keng foydalanishdan iborat bo‘ldi. Bunda talabalardan yangi ma‘lumotlarni izlab topish, tahlil qilish, olingan xulosalarni boshqa mavzular bilan bog‘lab, ijodiy takliflar

ishlab chiqish kutilardi. Shuningdek, tadqiqotning eksperimental qismida texnik, gumanitar va ijtimoiy fanlar o'rtasida o'zaro uyg'unlik va muloqotni ta'minlashga e'tibor qaratildi. Ma'ruzalar va amaliy mashg'ulotlar davomida talabalarning guruhlarda ishlashi, fikr almashishi, turli qarashlarni baholashi va yangicha yondashuvlarni taklif qilishi rag'batlantirildi. Talabalarni baholashda esa kreativ mahsulotlar (g'oyalar, loyihalar, prezentatsiyalar) sifat bosqichiga ko'ra tahlil qilinib, psixologik test natijalari bilan solishtirildi. Ma'lumotlarni statistik tahlil qilish uchun SPSS dasturidan foydalanildi. Dastlab, ikki guruhning kreativ fikrlash ko'rsatkichlari o'rtasidagi farq T-test yordamida analiz qilindi. Shuningdek, integrativ metod ta'sirining samaradorligini chuqurroq aniqlash uchun kovariatsion tahlil qo'llanildi va olingan natijalar koeffitsiyentlar shaklida taqdim etildi. O'quv jarayonidagi ko'rinmas (kokingnitiv va metakognitiv) o'zgarishlarni aniqlash maqsadida kuzatuv intervyu, esse yozish va o'z-o'zini baholash so'rovlari ham o'tkazildi. Shu tariqa uslubiy yondashuv talabalarning kreativ fikrlash darajasida sezilarli ijobiy siljishlarga erishish mumkinligi borasida chuqur faktik ma'lumotlar toplashga yo'naltirildi.

Natijalar. Tadqiqot yakunida aniqlanishicha, integrativ metod asosida o'qigan eksperimental guruh talabalari kreativ fikrlash ko'rsatkichlari bo'yicha nazorat guruhidan sezilarli darajada yuqori natijalarga erishgan. Torrens testining so'zli va tasviriy subtestlari bo'yicha olingan ballar eksperimental guruhda o'rtacha 15-20 foiz yuqori bo'lib, ijodiy yondashuvlarning fleksibilik, originality (o'ziga xoslik) va fluency (oqlik) kabi parametrlarida ham ijobiy o'sish kuzatildi. Guilford mezoniga asoslangan baholashda eksperimental guruhdagi talabalar muammoli vaziyatlarga turli, shu jumladan, noodatiy yechimlarni taklif qila olish bo'yicha aniq ustunlikni namoyon etishdi. Shuningdek, eksperimental guruh talabalari interaktiv muammolarni hal qilishda tez qaror qabul qilish, turli fanlar o'rtasida parallel analogiyalarni keltira olish, ijodiy ko'nikmalarni jamoa doirasida rivojlantira olish, ishlayotgan loyihalarida zamonaviy texnologiya va yangiliklarni tadbiq qilishda yuqori faollik ko'rsatishdi. O'quv jarayoni davomida kuzatuv intervyulari shuni ko'rsatdiki, bu talabalar mustaqil izlanish, ilmiy manbalarni topish va tanqidiy analiz qilish, turli g'oyalarni sintez qilish, xatolar va muvaffaqiyatsizliklardan xulosa chiqarish borasida yanada intilishli bo'ldi. Bularning barchasi yaratilgan integrativ muhit va interaktiv metodlar talabalarni ijodiy fikrlash sari qanday rag'batlantirayotganini yaqqol tasdiqlaydi. Shu bilan birga, nazorat guruhining kreativ fikrlash ko'rsatkichlarida ham ma'lum ma'noda ijobiy o'zgarish ro'y bergani kuzatildi, ammo bu o'sish eksperimental guruh natijalari bilan solishtirilganda ancha past darajada bo'ldi. Kovariatsion tahlil natijalarida integrativ metod ta'sirining ahamiyatli ekanligi isbotlandi, ya'ni $P < 0,05$ darajasidagi qiymatlar eksperimental guruh foydasiga ijobiy o'zgarishlar mavjud ekanini ko'rsatdi. Tajriba-sinov jarayonida ijodiy fikrlashga ijobiy ta'sir ko'rsatgan omillar sifatida guruhiiy muammolar yechimi, interaktiv o'yinlar, sohani interdisciplinar (fanlararo) tarzda o'rganish hamda talabalar o'zlarini erkin ifoda etishlari uchun yaratilgan qulay muhit ta'kidlandi. Bu omillar eksperimental guruhda to'laqonli integrativ metod qo'llanganda kreativ fikrlash ko'nikmasi shakllanishi va rivojlanishidagi hal qiluvchi faktorlar ekani isbotini topdi.

Munozara. Olingan natijalar talabalarning kreativ fikrlash ko‘nikmasini integrativ metod orqali rivojlantirish mumkinligini ko‘rsatadi. Integrativ metodning afzalligi shundaki, u talabalarga an’anaviy ilmu amaliyotni uzviy bog‘lab o‘rganish imkonini beradi, chunki bu yondashuv fanlararo uyg‘unlikni, ijodiy g‘oya ilgari surishni va puxta tahlil hamda sintez qilish qobiliyatlarini rivojlantirishni nazarda tutadi. Shuningdek, turli nazariy qarashlarni birlashtirish jarayonida talabalar mavzuni keng qamrovli o‘rganib, mavhum g‘oyalarni real muammolar bilan bog‘lash mahoratini takomillashtirishadi. Shunday jarayonda ijodiy fikrlash ham shakllanadi, chunki u bir vaqtning o‘zida bir necha intellektual funksiyalar – analitik, tanqidiy, fantaziyaviy va refleksiv – uyg‘un ishlashini talab qiladi. Integrativ metod doirasida interaktiv o‘yinlar va guruhviy topshiriqlardan samarali foydalanish ijodiy yondashuvni kuchaytirishi mumkinligi amaliy dalillar bilan isbotlandi. Xususan, rol o‘yinlar jarayonida talabalar turli nuqtai nazarlar va holatlar bilan yuzma-yuz kelishib, oldindan belgilangan ssenariyni ijodiy transformatsiya qilishadi, bunda esa ijodkorlik, hamkorlik va moslashuvchan fikrlash ahamiyatli omillar sifatida namoyon bo‘ladi. Fanlararo loyihalar ustida ishlash jarayonida esa talabalar bir necha turdagi bilimlarni o‘zaro uyg‘unlashtirish, noan’anaviy aloqlarni kashf etish, texnologiya va ijtimoiy tamoyillar kesimida yangilik izlash imkoniyatiga ega bo‘lishadi. Mazkur tajriba-sinov natijalari bilimlarning chuqurlashtirilishi va ijodiylikning rivojlanishi o‘rtasida to‘g‘ridan-to‘g‘ri bog‘liqlik borligini yana bir karra tasdiqlaydi. Biroq, talabalarning kreativ fikrlash ko‘nikmasini rivojlantirishda integrativ metodni joriy etish jarayoni ma’lum muammolarni ham keltirib chiqardi. Xususan, ayrim talabalarda fanlararo bog‘lanishlarni tushunishda va yangi g‘oya ishlab chiqishda muayyan qiyinchiliklar kuzatildi. Bunday vaziyatlarda ustozlarning qo‘llab-quvvatlashi, zarur metodik ko‘nikmalarga ega bo‘lishlari muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, dastlabki bosqichlarda talabalar an’anaviy ta’lim formatiga odatlangani sababli integrativ mashg‘ulotlarga moslashish qiyinroq kechishi mumkin. Shu boisdan ham metodik jihatdan puxta o‘ylangan, bosqichma-bosqich olib boriladigan reja tuzish, tadbirlarni rejalashtirishda turli dastur va platformalardan foydalanish, jamoaviy fikrlash va yuzaga kelgan muammolarni hamkorlikda yechish imkoniyatini kengaytirish zarur. Mazkur tadqiqotdan kelib chiqadigan yana bir xulosa shundan iboratki, integrativ metodni qo‘llash biryoqlama jarayon emas, balki u ta’lim oluvchilar va ta’lim beruvchilar o‘rtasidagi faol hamkorlik, shuningdek, doimiy eksperiment va baholash orqali mukammallashtirishni talab etadi. Qayd etish joizki, kreativ fikrlash o‘z-o‘zidan paydo bo‘lmaydi, balki u turtki berish, amaliyotga yo‘naltirish, rag‘batlantirish, muammoli vaziyatlarda talabalarning mustaqil qarorlar qabul qilishini ta’minlash bilan uzviy bog‘liqdir. Demak, oliy ta’lim muassasalarida integrativ metodni joriy etish jarayonida fanlararo loyihalar, o‘yin metodlari, amaliy laboratoriya ishlarini kuchaytirish, ijodiy faoliyatga daxldor tanlovlar tashkil etish kabi yo‘llar bilan talabalarning kreativ fikrlashini rivojlantirish mumkin. Kelajakda bu yo‘nalish bo‘yicha tadqiqotlar yanada kengroq qamrovga ega bo‘lishi va eksperimental guruhlar bilan nazorat guruhlari o‘rtasidagi farqlarni boshqa parametrlar, masalan, tanqidiy fikrlash, ijtimoiy

kompetensiyalar va innovatsion salohiyat darajasi bo‘yicha ham o‘rganish zarurligini ko‘rsatadi.

Xulosa sifatida, talabalarning kreativ fikrlash ko‘nikmasini integrativ metod orqali rivojlantirish samarali va istiqbolli yondashuv ekanini tasdiqlaydi. Olingan natijalar, talabalarning ijodkorlik darajasini sezilarli ravishda oshirishga erishish, an’anaviy nazariy bilimlarni turli amaliy sohalar bilan uyg‘unlashtirish hamda talabalarda puxta ilmiy-tadqiqot ko‘nikmalarini shakllantirish mumkinligini namoyon qildi. Integrativ yondashuv zamonaviy pedagogikada zarur jarayonlardan biri hisoblanadi, chunki texnologiya, ijtimoiy talablar va iqtisodiy taraqqiyot sur‘atlari ortib borayotgan hozirgi davrda ijodiy fikrlaydigan yosh mutaxassislar ko‘proq talab qilinmoqda. Bunday metod talabalarning jamoaviy ishchanligini oshirish, turli muammolarni kreativ yondashuv orqali hal etish, intizomlararo bilimlardan ijodiy foydalanish, analitik va tanqidiy tafakkur bilan bir qatorda, ijodkorlik va moslashuvchanlikni rivojlantirishda muhim hissa qo‘shadi. Shu bois integrativ metodni keng joriy etish har bir oliy ta’lim muassasasi uchun dolzarb ustuvorliklardan biri bo‘lib, unga turli darajadagi pedagogik va ilmiy dasturlarda keng e’tibor qaratish davr talabidir..

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Torrens, E. P. Ijodiy tafakkurni o‘lchash usullari: qo‘llanma / E. P. Torrens; tarj. A. M. Xolikov. – Toshkent : Fan, 2019. – 184 b.
2. Guilford, J. P. The Nature of Human Intelligence / J. P. Guilford. – New York : McGraw-Hill, 1967. – 538 p.
3. Richard, F. Creativity in Higher Education: Integrative Approaches / F. Richard, K. Johnson // Journal of Creative Pedagogy. – 2021. – Vol. 15, No. 3. – P. 47–56.
4. Karimov, K. H. Kreativlikni baholash: tadqiqot metodlari va natijalar tahlili / K. H. Karimov. – Toshkent : Istiqlol, 2020. – 228 b.
5. Mayer, R. E. The promise of educational psychology: Learning in the content areas / R. E. Mayer. – Upper Saddle River, NJ : Merrill, 1999. – 293 p.